

"Manipularan Walter Benjamin"

La Conferència Internacional Walter Benjamin, 'Passar fronteres', que es desenvolupa a Barcelona i Portbou, del 25 al 27 de setembre, "no fa justícia intel·lectual al filòsof i en manipula la figura", segons que denuncia Jordi Llovet, catedràtic de la Universitat de Barcelona.

Jordi Llovet, catedràtic de teoria de la literatura i de literatura comparada de la Universitat de Barcelona, va organitzar els anys 1990 i 1991, des de l'Institut d'Humanitats de Barcelona, tres seminaris dedicats a analitzar aspectes diversos de l'obra teòrica i creativa de Walter Benjamin (Berlín, 1892-Portbou, 1940), amb motiu del cinquantenari de la seva mort. Els textos de les ponències es van convertir en un llibre de més de quatre-centes pàgines, *Walter Benjamin i l'esperit de la modernitat*. (Barcanova, 1993). Ara s'ha negat a participar en la Conferència Internacional Walter Benjamin, "Passar fronteres", que es desenvolupa a Portbou i a la Universitat de Barcelona del 25 al 27 de setembre.

—No és un honor per a Catalunya que es faci a Portbou i a Barcelona un congrés internacional sobre Walter Benjamin amb motiu del seixantè aniversari de la seva mort?

—Això es fa per l'anècdota històrica que Walter Benjamin va venir a Portbou el 1940 i s'hi va suïcidar. Ja el 1990, a Portbou es va inaugurar la remodelació de l'espai entorn del cementiri on és enterrat. Llavors ja es va fer tot el que s'havia de fer, amb unes ponències molt ben triades. Cal dir que no era el primer homenatge català a Benjamin. El PSUC ja li havia col·locat una placa al cementiri. L'únic fet pintoresc d'aquells actes va ser que l'alcalde de Portbou, l'ex-futbolista Martínez, va dir que Benjamin havia demanat una *sangria*, indicatiu que estava de bon humor, quan el que havia demanat era una "sangria" mèdica, perquè estava malalt.

—Aquest congrés d'ara és pintoresc?

—Bàsicament. No s'ha pensat per fer justícia intel·lectual a Walter Benjamin. S'ha fet per aprofitar-

se'n en favor d'una circumstància històrica determinada dels nostres dies, per utilitzar-lo en favor de la idea de transfronterisme, d'ecumenisme. La temptació d'utilitzar-lo políticament és molt forta, i en un cas com aquest s'ha d'anar amb molta cura. Presentar-lo com un conciliador de religions, de races, no és el cas. Les seves tesis no es poden utilitzar per fer ecumenisme, i el congrés traspua ecumenisme per totes bandes. Em sap greu que el redueixin a aquests extrems i que n'empobreixin la recepció futura. Que a partir d'ara la gent es pensi que Benjamin era una espècie de metge sense fronteres. Ho dic perquè totes les ponències tendeixen a això, quan és un fragment molt petit del seu pensament. I una altra cosa. Aquesta gent s'ha pensat que a Catalunya no hi ha gent que pugui parlar de Benjamin. Però jo compto uns disset o divuit participants catalans dels simposis del 90-91, que hi podrien dir coses de molta entitat.

—D'Espanya, han convidat Jorge Semprún.

—Em permeto de dubtar molt sòlidament dels coneixements de Jorge Semprún sobre Benjamin. En sap l'anècdota. Faran un foc de camp de *boyscouts*. T'avergonyeix que quan Pilar Valverde, vídua de José María Valverde, que va fer la ponència d'introducció del simposi del 90, va expressar la seva sorpresa i va donar el meu nom, em

cridessin. Però jo vaig declinar la invitació, tant perquè no hi convidaven els millors coneixedors catalans de Benjamin com pel caire del congrés. Crec que no fan cap favor a Walter Benjamin, deixant a part la iniciativa de crear una societat internacional Walter Benjamin.

—Durant aquests dos anys després d'haver-se celebrat el simposi de l'Institut d'Humanitats, hi ha

"La Conferència Internacional Walter Benjamin 'Passar fronteres', que es fa a Portbou i a la Universitat de Barcelona, no s'ha pensat per fer justícia intel·lectual al filòsof. El manipularan políticament per fer ecumenisme".

hagut cap canvi en la recepció de Walter Benjamin?

—A Europa s'ha fet un pas endavant important, amb l'acabament de l'obra completa de la Suhrkamp i la consolidació de l'escola de Berlín, amb Winfried Menninghaus, que va venir al nostre simplosi, de cap de fila. A França sempre han estat una mica recelosos sobre el pensament alemany, amb les excepcions que calgui. La més destacada, la de Jacques Derrida. No n'hi ha bibliografia francesa extensa. En contrapartida, Itàlia ha estat molt generosa amb Benjamin. A Itàlia hi ha la figura del gran benjaminista Giorgio Agamben, que en va fer les primeres traduccions completes, anticipant-se als alemanys i tot.

—Aquest interès italià per Benjamin suposo que s'inscriu en el constant interès italià per Alemanya, oi? Nietzsche també té bons especialistes italians.

—Sí, Colli, les universitats del nord d'Itàlia. Recordem també Claudio Magris.

—No deu ser una passió universitària, científica, només. A Alemanya, durant l'estiu, i deixant a part grups de japonesos, s'hi veuen habitualment turistes italians i poques vegades francesos.

—No ho sabia.

—La fama actual de Benjamin contrasta amb els recels que va suscitar en vida i durant les primeres dècades de la seva posteritat.

—Ja a Alemanya el van considerar un fenomen massa atípic, extravagant, cosa que va seduir els italians. La via de difusió és Itàlia. A Espanya, l'hi fa conèixer Jesús Aguirre, els anys 70. I abans, un volum de La Gaya Ciencia, *Angelus Novus*, prologat excel·lentment per Ignasi Solà-Morales.

—En català, se'ls hauria avançat Antoni Pous, si la traducció que va fer a Tübinga, l'any 1968, del recull *Art i literatura*, s'hagués publicat a Anagrama el 69, com s'havia previst, llibre que finalment va publicar Eumo el 1984. Aquell 1990 del simposi hi havia només tres llibres més traduïts al català.

—I no en sé cap més. Però puc anunciar que ben aviat li publicaré, a la Biblioteca d'Idees Literàries de Columna, que dirigeixo, un antologia d'assajos variats, bàsicament literaris, sobre Proust, Kafka, Valéry, Gide, etc. Ja és en premsa.

—Benjamin apassiona. Però s'entén?

—És un autor molt difícil. Cal conèixer i entendre tota la filosofia hegeliana i marxista. Cal conèixer, a més, el pensament hermenèutic d'arrels hebrees.

—Els simposis de l'Institut d'Humanitats van mostrar que a casa hi ha un caliu benjaminista. Es manté encès, encara?

—Sí. Més que no a les facultats de filosofia, en els àmbits d'arquitectura. Penso en Rubert de Ventós i Solà-Morales. Benjamin va parlar molt d'urbanisme, de ciutats. I a les de filologia n'hi hauria d'haver més. Però això s'explica perquè hi ha un predomini dels estudis positivistes i Benjamin és un filòsof de la literatura. Un teòleg de la literatura, es podria dir. Això explica que, com Barthes, no hagi penetrat bé en el teixit universitari del país. Als filòlegs d'aquest país, els sembla música celestial.

—El marxisme de Walter Benjamin, amb el desprestigi marxista actual, manté una bona salut?

—Sí. De fet els qui han dit coses més intel·ligents sobre ell són marxistes. No, aquí no hi ha hagut cap

Jordi Llovet, catedràtic de teoria de la literatura i de literatura comparada, es desmarca de la Conferència Internacional Walter Benjamin. Llovet creu que la Conferència utilitzarà políticament el filòsof, i critica que els promotors n'hagin marginat els especialistes del país.

Portbou, seu internacional

Aquest 25 de setembre es constitueix a Portbou la Societat Internacional Walter Benjamin, en el marc de la Conferència Internacional Walter Benjamin, que es desenvoluparà a la Universitat de Barcelona els dies 26 i 27 de setembre. "Aquesta societat vol reunir personalitats que combinin la solidesa acadèmica amb la curiositat per la realitat experimental i desconeguda", proclama qui n'és la impulsora, i també directora de la Conferència, Ingrid Scheurmann.

L'objectiu és d'aconseguir la participació d'universitaris de disciplines varies i de representants d'àmbits de la cultura i de la societat diversos, com ara artistes, escriptors, periodistes i polítics.

La Societat es proposa d'afavorir els estudis sobre la vida i l'obra de Benjamin que abordin "el potencial creatiu i visionari de les seves obres, a més de la diversitat de facetes de la seva visió de la modernitat". Tot i tenir una perspectiva internacional, en una primera etapa la societat se centrarà a Europa.

Les activitats projectades es portaran a terme en tres camps. El primer constarà de conferències, exposicions, actes interdisciplinaris i intermedràtics, a unes quantes ciutats europees. El segon consisteix en la utilització activa d'Internet per tal d'assegurar "la continuïtat del debat i l'intercanvi d'idees". I el tercer es resol a mantenir a Portbou una seu que albergui una exposició permanent i un centre d'estudis sobre la vida i l'obra de Walter Benjamin.

Aquesta societat també vol abordar les percepcions i imatges diverses de la història i la utilització o funcionalització que n'han fet la cultura i la política. També vol discutir la funció de les velles i noves fronteres, a més de les conseqüències socials i polítiques que han tingut, amb l'objectiu de desenvolupar noves idees en relació amb els marginats en una societat global atàrida.

"L'extraordinària evolució que a tot el món han experimentat la cultura i la societat requereix respostes noves", diuen els promotors de la societat en el manifest fundacional. "Sabem per experiència que el que és 'nou' sorgeix moltes vegades perquè algú passa fronteres, i moltes vegades els qui passen aquesta mena de fronteres són exiliats com Walter Benjamin."

La Conferència Internacional Walter Benjamin, que s'obre el dia 26 de setembre a la Universitat de Barcelona, té un marcat caràcter polític. Jordi Pujol, president de la Generalitat, hi farà el discurs inaugural després de les paraules de benvinguda del rector, Antoni Caparrós, l'ambaixador d'Alemanya, Joachim Bitterlich, i l'alcalde Joan Clos. Les con-

ferències inaugurals seran pronunciades per l'escriptor Jorge Semprún i Shlomo Ben Ami, catedràtic d'Història d'Espanya i ministre en funcions d'Afers Estrangers i ministre de Seguretat Interior d'Israel.

El congrés es divideix en seccions. La primera, "Passatges", constarà, com totes, d'una taula rodona, formada per Idith Zertal, de la Universitat Hebrea de Jerusalem, Irving Wohlthart, de Reims, Stéphane Hessel, escriptor i diplomàtic, i Dani Karavan, escultor.

La segona secció, "Entre la història i el record", també consistirà en una taula rodona, moderada per Paul Mendes-Flohr, de la Universitat Hebrea de Jerusalem. Hi partici-

paran Bernd Witte, de la Universitat de Düsseldorf, James E. Young, de Massachussets, i Idith Zertal, per parlar de "Judaisme i holocaust".

La tercera secció, "Identitat col·lectiva i mites nacionals en un món globalitzat", se centrarà en una taula rodona moderada per Vittoria Borsò, de Düsseldorf, amb la participació de Mauro Ponzi, de la Universitat de Roma, Stéphane Moses, de Jerusalem, Ivan Lovrenovic, periodista de Sarajevo, i l'artista espanyol Eduardo Arroyo.

La quarta secció versarà sobre "La societat de masses i el futur de l'individu". En serà el moderador Donatella di Cesare, de Roma, i hi participaran el periodista de Varsòvia Adam Michnik, l'historiador de l'art Konstantin Akinsha, l'artista multimèdia Ingo Günther, i l'escriptor Abdelwahab Meddeb.

"Art i modernitat" és el tema de la cinquena secció. L'artista Michael Bielicky en moderarà el debat. Hi participaran l'escriptor Gyrgy Konrád, el catedràtic de filosofia d'Utrecht, Willem van Reijen, i l'historiador de l'art Henry Meyric Hugues. Finalment, una sisena secció versa sobre "Art i els nous mitjans de comunicació". Moderats per Claudia Giametti, historiadora de l'art, hi participaran Burkhardt Lindner, de Frankfurt, Boris Goys, de Karlsruhe, i l'artista Peter Weibel.

Els organitzadors de la conferència l'han projectada sota el lema "Passar fronteres" perquè "traspasant lliurement les fronteres de les disciplines, Benjamin va crear una imatge de l'era moderna que conserva encara tot el poder de fascinació. Per exemple, el seu 'àngel de la història' no és únicament una metàfora que ha de ser entesa en el marc del seu moment històric, sinó una imatge que exigeix i possibilita interpretacions sempre vives segons l'actualitat, i que conservarà aquesta potència associativa per a generacions futures". Ll. B.

Walter Benjamin donarà nom a una societat internacional que vol tenir el centre a Portbou.

problema. En tot cas, els problemes vénen pel cantó dels historiadors de la literatura.

—*Quines aportacions fa Benjamin a la història de la literatura?*

—Benjamin és, amb la seva obra narrativa, un innovador de gèneres literaris. És un veritable innovador. Cada vegada que escrivia un llibre, s'inventava un gènere.

—*I com a estudiós, analista, de la literatura?*

—El seu pensament literari forma part de la seva obra filosòfica. Benjamin fa filosofia de la literatura. Fa anar la literatura fins a un terreny on la gent no s'atreveix a portar-la. Per això hi ha llibres seus que són difícils i complicats de llegir, com *El concepte de crítica d'art en el romanticisme alemany*, traduït al castellà (Península), per un altre gran divulgador i coneixedor del filòsof, J. F. Ivars, i *L'origen del drama barroc alemany*. Tot plegat fa un pensament situat fora de l'òrbita dels discursos acadèmics i de la crítica literària.

—*Presenta problemes específics de traducció?*

—Sí. És molt difícil de traduir.

Crec que hi ha tres autors alemanys especialment difícils: Mann, Adorno i ell. Aquesta és una de les raons que s'hagi traduït poc. Amb Mann, n'hi ha prou de saber alemany. Amb Benjamin, cal saber, a més, filosofia.

—*La seva formació acadèmica, entre la filosofia i la filologia, és excepcional?*

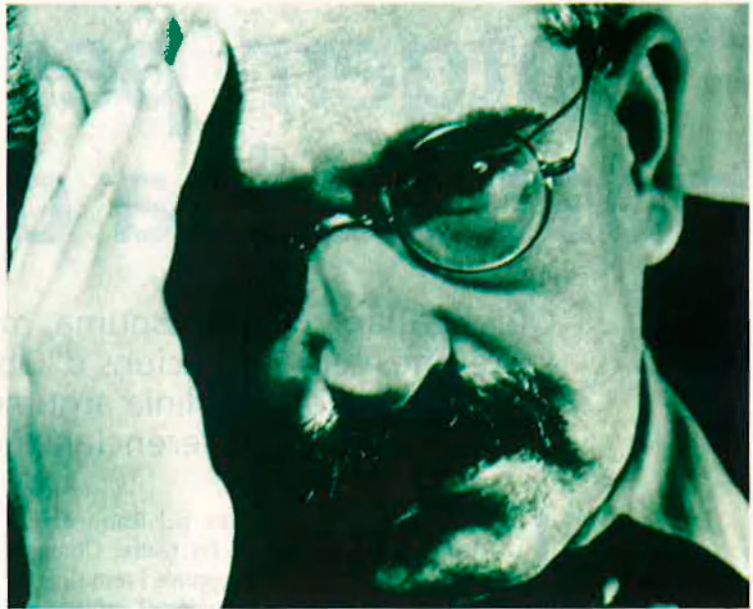
—Aquesta formació mixta entre filosofia i literatura és típica dels alemanys. Encara avui els estudiants de literatura han de fer filosofia i viceversa. Tot això dona Adorno i l'Escola de Frankfurt.

—*Ara que hi caic, Nietzsche era filòleg. Ja no diguem Goethe, que ho era tot.*

—Benjamin adora Goethe. Per Benjamin, Goethe és una referència. Prova n'és el magnífic estudi sobre *Les afinitats electives*. Marisa Siguán va dedicar-hi la seva ponència, en el nostre simposi.

—*M'ha sorprès de constatar que Isaiah Berlin (el tinc ara present perquè Proa n'ha traduït l'assaig L'eriçó i la guineu), jueu com ell, que també s'ocupa de la filosofia i la teoria de la història i que estudia la literatura des de perspectives similars, no el citi, quan ho podria fer. Potser perquè Berlin odiava els marxistes?*

—Isaiah Berlin té un gran coneixement de la història i fa allò que els anglesos en diuen una lectura atenta del text literari. A més, Berlin és liberal fins al moll de l'os, i Benjamin una persona estrictament marxista. Tots dos tenen un denominador comú, l'interdisciplinarietat. L'un és més historiador que no pas

ARXIU

"Walter Benjamin no seria catedràtic de cap universitat catalana o espanyola, cosa que demostra la modernitat i raresa del seu pensament. Als filòlegs del país, els seus estudis literaris els semblen que són música celestial".

analista i l'altre, més analista que no pas historiador. Més diferències: Berlin no s'hauria interessat mai per fer una història de la joquina. Benjamin, sí. Benjamin va ser un gran col·leccionista i comprenia i defensava amb passió els col·leccionistes. Tenia una col·lecció de llibres infantils que es va haver de vendre per necessitats econòmiques.

—*També va viure una temporada a Eivissa, on s'escandalitza de la misèria i el retard dels eivissencs. És prou clar què va anar-hi a buscar?*

—No hi ha cap dubte: hi va per raons econòmiques. Ell ho deixa clar en una carta: hi vaig perquè amb un marc passo un dia. Gens de passió mediterrània, ni clàssica. A Barcelona va anar de putes a la Criolla, això sí.

—*Que ja era una passió que portava dels anys de joventut de Berlín. Ell coneix bé la ciutat perquè va de barri en barri buscant putes.*

—Era un vividor.

—*A Alemanya, li van negar una càtedra i per això sempre anava curt d'armilla. Per què creieu que la hi van negar?*

—Va presentar, com a text d'habilitació, *L'origen del drama barroc alemany*. El van suspendre perquè no en van entendre res. Per extravagant.

—*Walter Benjamin seria ara catedràtic d'una universitat catalana o espanyola?*

—No. Cosa que demostra la modernitat i la raresa del seu pensament. A Alemanya, sí.

Walter Benjamin va morir ara fa seixanta anys a Portbou, mentre fugia de l'amenaça nazi. La pobra bibliografia catalana s'enriquirà amb una antologia d'assaigs literaris que publicarà Columna d'aquí a uns mesos.

Lluís Bonada